

Analiza hrvatskog tržišta jabuka

Marija CERJAK¹, Renata VRHOVEC², Martina VOJVODIĆ², Željka MESIĆ¹

¹Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb, Hrvatska, (e-mail: mcerjak@agr.hr)

²Studentica BS studija Agrarna ekonomika, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet

Sažetak

Nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju i ukidanja carinske zaštite, povećat će se konkurencija na domaćem tržištu jabuka, porast će ponuda i smanjit će se cijena jabuka. Da bi domaći proizvođači opstali morat će se prilagoditi novim uvjetima na tržištu. Cilj ovog rada je prikazati tržište jabuka u RH u razdoblju od 2000. – 2008. godine, odnosno prikazati proizvodnju, vanjskotrgovinsku razmjenu i potrošnju jabuka te dati preporuke za daljnji razvoj sektora.

Ključne riječi: tržište jabuka, Hrvatska, proizvodno-potrošna bilanca

Analyses of the Croatian apple market

Abstract

Competition in the domestic apple market will increase after the Croatian accession to the European Union and the abolition of tariff protection and it will lead to increased supply and reduced prices of apples. To survive, domestic apple producers will have to adapt to new market conditions. The aim of this paper is to present the market for apples in Croatia in the period since 2000. - 2008. year, to show production, import and export as well as consumption of apples and to give some recommendations for further development of the sector.

Key words: apple market, Croatia, balance sheet

Uvod

Jabuka zauzima treće mjesto prema ukupnoj svjetskoj proizvodnji voća, odmah iza banana i grožđa (Apple Industry Key Facts, 2009.). Ona je i tradicijska i najvažnija voćarska vrsta u Hrvatskoj; zauzima 22% ukupnih površina pod voćem, te 36% ukupne proizvodnje voća

Prije Domovinskog rata, glavnina proizvodnje jabuka se odvijala u velikim državnim poduzećima-kombinatima koji su tijekom Domovinskog rata i privatizacije doživjeli proizvodni krah. Sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća došlo je do značajnijeg povećanja proizvodnje jabuka, posebice na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima.

Današnja proizvodnja jabuka u Republici Hrvatskoj niti količinom niti kvalitetom ne zadovoljava domaću potražnju. Stoga se značajan dio domaće potrošnje namiruje iz uvoza, pri čemu se često uvozi jabuka niske kvalitete, koja ruši cijene domaćoj jabuci. Normalno funkcioniranje tržišta voća ograničava i neloyalna konkurencija, budući da se velik dio proizvodnje plasira na tzv. sivom tržištu, a nije dovoljno razvijena ni zakonska regulativa. Tržište voća, pa tako i jabuke u Hrvatskoj je neorganizirano i nedovoljno razvijeno, a poslovni subjekti uključeni u lanac trgovine nisu povezani (Par, 2009.).

Nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju i ukidanja carinske zaštite, povećat će se konkurencija na domaćem tržištu jabuka, porast će ponuda i smanjit će se cijena jabuka. Prema nekim procjenama, tek 30% hrvatskih voćara ima šansu za opstanak na tržištu nakon ulaske RH u Europsku uniju¹.

Cilj ovog rada je dati pregled tržišta jabuka u Hrvatskoj od 2000. do 2008. godine, odnosno prikazati proizvodnju, uvoz i izvoz jabuka, prodaju i potrošnju jabuke. Na osnovu dobivenih podataka će se dati preporuke za daljnji razvoj sektora jabuka u RH.

Materijal i metode

Za izradu ovog rada korišteni su sekundarni izvori podataka iz Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i regionalnog razvoja (MPRRR) te Državnog zavoda za statistiku. U izradi rada su korištene metoda proizvodno-potrošne bilance (sukladno metodologiji EUROSTAT-a).

Rezultati i rasprava

Proizvodnja i ponuda jabuka

Površine pod jabukom u promatranom razdoblju bilježe stalan rast zbog poticanja proizvodnje od strane MPRRR i iz pretprihvatljivih fondova Europske unije. Površine pod jabukom u 2008. godini su iznosile su 6.404 ha (52% više nego u 2000.).

Prinos jabuka po hektaru u intenzivnoj proizvodnji iz godine u godinu varira pod utjecajem vremenskih uvjeta. Najveći prinos zabilježen je 2000. godine i iznosio je 15,2 tone po hektaru. Loši vremenski uvjeti su drastično smanjili prinos u 2001. da bi se nakon toga povećavao i uz godišnja kolebanja u 2008. godini dostigao 8,9 t/ha (tek 71% prinosa iz 2001.).

Ukupna proizvodnja jabuke u razdoblju od 2000. - 2008. godine se kretala između 60 i 80 tisuća tona, od čega oko 80% otpada na intenzivnu proizvodnju za tržište. Stabilnost domaće proizvodnje često je ograničena rizicima vremenskih nepogoda (tuča, mraz, velike količine oborina, suša) (Črep, 2010.).

Najzastupljenija sorta u domaćoj proizvodnji je Idared (cca. 65% ukupne proizvodnje jabuka), slijedi Jonagold i klonovi (cca 15%) i Zlatni Delišes (cca. 10%). Preostalih cca. 10% sortimenta je: Gala, Elstar, Granny Smith, Melrose, Gloster i dr. (Kovačić i sur. 2007.). Ovakav sortni sastav uvelike odstupa od sortnog sastava u europskim zemljama, gdje dominiraju Golden Delicious, Golden Spur i Gala (posebice u starim članicama EU)².

Potpore domaćoj proizvodnji jabuka

Operativnim programom podizanja trajnih nasada u razdoblju od 2008. do 2012. godine je predviđena obnova postojećih i podizanje novih 8000 ha voćnjaka u cilju ostvarenja samodostatne proizvodnje voća. U sklopu modela poticanja proizvodnje propisani poticaj za podizanje 1 ha nasada jabuka do 2009. godine iznosio je 24000 kn odnosno 32400 kn za područja s težim uvjetima gospodarenja. Prema Zakonu o državnoj potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju iz 2010. poticaji se isplaćuju po korištenoj površini, pri čemu se ukupna sredstva predviđena za izravna plaćanja utvrđuju na razini proizvodne godine, sukladno iznosima osiguranim u Državnom proračunu (NN 92/10).

Dodatne državne potpore odnose se na potpore osiguranju, potpore kapitalnim ulaganjima i sl. Potpore marketinškim programima su bile nedostatne ili su u potpunosti izostale. Pojedine jedinice lokalne i regionalne samouprave imale su i vlastite programe poticanja sadnje jabuka kroz plaćanje po posađenoj sadnici te dodatno sufinancirale kapitalna ulaganja (Črep, 2010.).

Konkurentnost hrvatske jabuke na domaćem tržištu je dijelom zaštićena razmjerno visokom carinom. Pri uvozu jabuka u Hrvatsku naplaćuje se carina od 15% na vrijednost uvezene robe te dodatno u razdoblju od 15. rujna do 20. veljače 13,5 eura na 100 kilograma uvezenih jabuka (NN, 145/2009). RH s nekim zemljama

¹ <http://www.agroklub.com/vocarstvo/stare-uvozne-jabuke-zavadile-agrokor-i-vocare/2247/>; pristupljeno 15.10.2010.;

² EU Commission market report on apples, 2009., http://www.wapa-association.org/docs/2010/Facts_and_Figures/EU_Commission_market_report_on_apples.pdf, pristupljeno 20. listopada 2010.

Analiza hrvatskog tržišta jabuka

sklopila ugovor o povlaštenom trgovinskom režimu. Sporazum je potpisan s EU, BiH, Srbijom, Crnom Gorom i Makedonijom. Prema ugovoru s EU određene su dvije količinske kvote (7.800 t i 5.800 t) s preferencijalnim stopama carina (50% od osnovne stope i 0%), dok se uvoz iz BiH odvija bez naplat carine.

Uvoz - izvoz jabuka

Proizvodnja i ponuda jabuka na domaćem tržištu je manja od potencijalnih mogućnosti i ne zadovoljava domaće potrebe, tako da se značajne količine jabuke uvoze. Ukupan uvoz jabuka u Hrvatsku je jako visok naspram proizvodnje i kreće se na razini od 30 do 40 tisuća tona (Tablica 1). U razdoblju od 2002. do 2006. uvoz je premašivao polovicu domaće proizvodnje jabuka, da bi se u posljednje dvije promatrane godine uvezlo oko 25% od domaće proizvodnje jabuka. Najveća količina jabuka iz uvoza dolazi u razdoblju od 21. veljače do 14. rujna. U tom razdoblju je ponuda jabuka iz domaće proizvodnje smanjena. Razlog tomu je ograničena mogućnost čuvanja (skladištenja) te sortiranja i pakiranja (Črep, 2010.). Jabuka se najviše uvozi iz Austrije, Italije i Slovenije.

Tablica 1. Proizvodno potrošna bilanca jabuka 2000.-2008. godine

000 t

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
POVRŠINE (1 000 ha)	4,192	4,826	5,366	6,220	5,253	5,625	5,863	5,993	6,404
PRINOS (100 kg/ha)									
intenzivna proizvodnja	152,68	46,43	82,30	74,50	120,11	101,86	98,19	105,11	89,54
Intenzivna proizvodnja za tržište	64,077	22,405	44,160	46,340	63,092	57,298	57,571	62,991	57,341
Proizvodnja u ekstenzivnim voćnjacima (pretežno za vlastite potrebe)	17,262	10,056	14,983	11,714	13,897	12,384	16,129	17,183	22,860
UKUPNA PROIZVODNJA	81,339	32,461	59,143	58,054	76,989	69,682	73,700	80,174	80,201
UKUPAN UVOZ	8,687	47,020	42,169	34,371	37,621	45,421	41,450	28,487	27,073
- EU	4,536	13,898	15,339	13,981	12,844	39,266	32,939	18,985	16,609
UKUPNI RESURSI	90,026	79,481	101,312	92,425	114,610	115,103	115,150	108,661	107,274
UKUPAN IZVOZ	2,309	1,622	1,541	4,767	24,266	36,968	16,574	27,725	13,235
- EU	0,378	0,185	0,095	2,799	16,912	25,600	8,571	17,907	4,640
POČETNE ZALIHE	0,097	0,037	0,010	0,055	0,071	0,067	0,088	0,067	0,060
KONAČNE ZALIHE	0,262	0,010	0,055	0,071	0,067	0,088	0,067	0,058	0,030
PROMJENE ZALIHA	-0,165	0,028	-0,045	-0,015	0,004	-0,021	0,021	0,009	0,030
DOMAĆA POTROŠNJA	87,455	77,849	99,715	87,587	90,277	78,047	98,509	80,878	94,009
GUBICI	2,886	2,569	3,291	2,890	2,979	2,576	3,251	2,669	3,102
INDUSTRIJSKA POTROŠNJA - neprehrambeni proizvod i alkoholna pića	2,624	2,335	2,991	2,628	2,708	2,341	2,955	2,426	2,820
INDUSTRIJSKA POTROŠNJA - prehrambenih proizvoda	17,146	2,337	4,305	4,100	8,967	6,937	6,501	6,537	6,614
LJUDSKA POTROŠNJA	81,945	72,945	93,433	82,069	84,589	73,130	92,303	75,783	88,086
- po glavi stanovnika/kg	18,515	16,429	21,044	18,483	19,054	16,463	20,789	17,084	19,866
STUPANJ SAMODOSTATNOSTI	93,007	41,697	59,312	66,281	85,281	89,282	74,815	99,130	85,312

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja

Izvoz jabuka do 2003. godine je bio zanemariv, da bi se nakon toga povećao. U 2005. godini je izvezeno nešto više od polovice domaće proizvodnje jabuka, nakon čega taj udio opet opada te je u 2008. izvezeno 16% proizvedenih količina (13 tisuća tona). Glavna izvozna destinacija je Bosna i Hercegovina (oko dvije trećine ukupnog izvoza u 2008.).

Pokrivenost uvoza izvozom glede količine uvezenih jabuka u promatranom razdoblju je jako oscilirala od svega 3% u 2001. i 2002. do 81% odnosno 97% u 2005. i 2007. da bi 2008. ponovo pala na 49%.

Stupanj samodostatnosti jabuke u RH u promatranom razdoblju je varirao od 60% do 99% (u 2007. godini), da bi 2008. godine iznosio 85%.

Prodaja i potrošnja

Jabuka se najvećim dijelom prodaje u trgovačkim lancima u kojima se nudi 8-10 standardnih sorata jabuke. Ponuda nije ujednačena, te se razlikuje kvalitetom, cijenom, načinom izlaganja i asortimanom. Drugi po važnosti prodajni kanal su tržnice na malo na kojima se nudi uži asortiman, ali su jabuke u većini slučajeva bolje kvalitete. Jabuka se prodaje i u specijaliziranim trgovinama - voćarnama, koje u pravilu imaju širi asortiman i vrlo dobru kvalitetu.

Domaća potrošnja jabuke u promatranom razdoblju se kretala između 77 i 99 tisuća tona (Tablica 1). Industrijska potrošnja jabuka je mala i iznosi u prosjeku oko 10% ukupne domaće potrošnje. Pri tome se značajno veće količine te jabuke troše za preradu u prehrambene proizvode nego za neprehrambene proizvode i alkoholna pića.

Prema podacima DZS (Statističke informacije, 2010.) jabuka je najzastupljenija voćna vrsta u našoj prehrani s prosječnom potrošnjom po članu kućanstva u 2008. godini od 14,1 kg, nešto manje nego u prethodnim godinama. Podaci iz proizvodno-potrošne bilance (Tablica 1) ukazuju na ipak nešto veću potrošnju i to 19,8 kg po stanovniku u 2008. godini, što je i dalje manje od EU prosjeka koji iznosi oko 25 kg po stanovniku³.

Jabuka se najviše troši u jesenskim (listopad - prosinac) i proljetnim mjesecima (ožujak - svibanj). Na potrošnju najviše utječe zamjenjivost s bananom i narančom, te drugim sezonskim voćem (Črep, 2010.).

Zaključak

Provedena analiza ukazuje na pozitivne trendove na tržišta jabuke u promatranom razdoblju, ali i nedostatke vezane uz nedovoljnu samodostatnost domaće proizvodnje odnosno značajan uvoz jabuke. Iako je državna potpora dala određene rezultate (veće površine pod jabukom), strukturni problemi sektora jabuka nisu riješeni. Daljnji razvoj ovog sektora ovisit će o primjeni suvremenih metoda proizvodnje, te udruživanju proizvođača posebice radi zajedničkog plasmana svojih proizvoda. Važan zadatak u razvoju sektora jabuka je i daljnja edukacija proizvođača ne samo glede proizvodnje nego i marketinga jabuke. U svemu tome značajnu ulogu mogu odigrati Hrvatska voćarska zajednica, kao i pojedinačna udruženja proizvođača..

Literatura

- Apple Industry. Key Facts 2009, <http://www.e-belrose.com/AppleIndustryKeyFacts09.htm>, pristupljeno 10. listopada 2010.
- Črep, R. (2010.): Psihografska segmentacija zagrebačkog tržišta jabuka, Magistarski rad, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- EU Commission market report on apples, 2009., http://www.wapa-association.org/docs/2010/Facts_and_Figures/EU_Commission_market_report_on_apples.pdf, pristupljeno 20. listopada 2010.
- Kovačić, D. i sur. (2007.) Stvaranje marke jabuka Zagrebačke županije, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- Par, V. i sur. (2009.): Smjernice razvoja voćarstva za razdoblje 2008.-2013., Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Statističke informacije, 2010., Državni zavod za statistiku
- Uredba o Carinskoj tarifi za 2010. godinu, NN, 145/2009
- Zakon o državnoj potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju, NN 92/10
- _____ <http://www.agroklub.com/vocarstvo/stare-uvozne-jabuke-zavadile-agrokor-i-vocare/2247/>; pristupljeno 15.10.2010.

sa2011_0228

³ EU Commission market report on apples, 2009., http://www.wapa-association.org/docs/2010/Facts_and_Figures/EU_Commission_market_report_on_apples.pdf, pristupljeno 20. listopada 2010.